

Liviu Rebreanu : *Amîndoi*, roman, ed. Socec, Buc. 1940.

Literatura criminalistică este atât de abundentă, încît ea poate forma un capitol aparte în istoria literaturii universale. În ultimul timp, mai ales în America, acest gen literar este cultivat pentru a se obține efecte senzaționale, mai ales în romanele feuilleton. Dar nu aceasta este substanța propriu zisă a literaturii criminalistice. Noi ne oprim mai mult și credem mai cu folos pentru artă, asupra acelei literaturi care a exploatat latura psihologică a problemei. Au fost autori care au explicat crima printr'un caz patologic, alții prin ceea ce se cheamă «vocea singelui», sub influența mai ales a lui Lombroso, însfirșit literatura de ultimă oră, în special cea gidiană a vorbit despre *actul gratuit*.

În literatura romînă nu avem preocupări propriu zise de criminalistică. Omorul, în literatura noastră, are de cele mai multe ori la bază răzburarea, care provine de predilecție din motive erotice sau arivistice.

E vorba bineînțeles de literatura autentic romînească, nu de cea importată de aiurea, cu un vădit caracter cosmopolit. Ca să fim mai preciși, ne gîndim în special la opera d-lui Sadoveanu, la nuvelele lui Slavici, lui Gîrleanu, lui Sandu Aldea, la *Ion* al d-lui Liviu Rebreanu, la *Năpasta* lui Caragiale, etc.

Amîndoi a d-lui Liviu Rebreanu încearcă a da crimei o explicație socială, în cadrul formulei romanului țărănesc.

Aceea care săvîrșește crima nu are un chip lombrozian ; din potrivă, ea este o țărăncă cu înfățișare de «madamă», cu «glasul alb, nevinovat, copilăros». Este Solomia, a cărei iubire pentru Lixandru ni se prezintă ca un «amestec straniu de devotament, spirit de jertfă și admirație oarbă care, frămîntat cu senzualismul ei primitiv și sfios, a pus stăpînire pe însăși rădăcinile ființei ei». Ea este iobaga de ieri, devenită liberă azi, dar al cărei trai nu s'a ușurat din pricina mizeriei și a sărăciei.

Lixandru, nume ce trezea un registru multiplu de sentimente în sufletul ei, se îmbolnăvește și doar cîteva clipe îl mai despart de moarte. Intervenția medicală și farmaceutică trebuie să se producă imediat spre a se mai putea evita catastrofa. Solomia însă n'are bani. Se duce atunci la niște bătrîni avari și bogați, la care își amanetase salba :

«Atunci i-am spus cum a venit Lixandru pe moarte și am rugat-o să mi mai împrumute cinci sute, că salba face și cinci mi. S'a supărat însă și m'a ocărit că umblu cu șiretlicuri. Nu m'am înfricoșat și am rugat-o să îte un galben pentru datorie, ca să fie plătită, iar salba să mi-o dea înapoi ca să-mi fac rost dela altcineva, dacă dumneai nu vrea să mă ajute. Mai rău s'a supărat și a pus iar în oală salba și inelul și le-a astupat cu șomologul. «Coană Mișo, zic atunci fără nădejde, eu nu plec de aici fără salbă ! Că nu-mi poți ținea dumneata salba întreagă, dacă eu vreau să te plătesc cu un ban de aur». Nu știu ce-mi venise, dar parcă vedeam roșu. «Așa ? strigă dumneai minioasă. De astea îmi ieșiți va să zică ?... Să ieșiți afară, hooăo !... Afară ! «Nu ies fără salbă !» zic eu mai dîrză. Dumneai s'a și repezit atunci și m'a luat de mînă să mă împingă pe ușă afară. *Simțeam că m'am făcut și de rușine, că mă crede hooță, și trebuie să mă întorc cu mîna goală la Lixandru. M'a cuprins minia și am răcnit : «De ce pui mina pe mine, cucoană ?... De ce nu-mi dai salba ?»* Și am împins-o spre albia de rufe. S'a împiedicat și a căzut și s'a lovit cu capul de dunga scaunului. Atunci eu m'am repezit la oala cu salba, am smuls șomologul și l-am aruncat sub masă. Dar cucoana s'a sculat repede și s'a apropiat să-mi ia oala din mînă...

— Am împins-o cu cotul de nu s'a putut agăța de mine. Atunci, de necaz, dumneaei s'a uitat împrejur să puie mina pe ceva ca să mă lovească. *Mi-a fulgerat prin gînd că are să mă omoare și că nu trebuie să mă omoare*; cit stătusem lingă albic, am văzut în colț, între mașină și pervazul ușii, două bucăți de sîrmă pregătite să le agațe în cuțele lor, ca să întindă pe ele rufelee la uscat... Am luat o sîrmă și am vrut s'o îndotesc în două ca să am și eu cu ce să lovesc. Cucoana era întoarsă cu spatele și se aplecase să apuce o bucată de lemn... *Nu știu ce mi-a venit*, cum îndotam bucată de sîrmă, că deodată am aruncat-o pe după gîtul cucoanei și am început să strîng din răsputeri și apoi să răsucesc capetele sîrmei sub ceafă» (pag. 263—266).

În aceleași împrejurări ucide și pe soful Mișel.

Din această confesiune retrospectivă a Solomiei, se vede că ea ucisese pentru salvarea lui Lixandru, astfel că, apărîndu-și viața și puțînul ei avut, își apăra pe Lixandru însuși. Salba și existența ei erau în momentul acesta cele două pîrghii pe care se sprijinea viața lui Lixandru; instinctul conservării dictează suprimarea atentatorului; Solomia, fără să știe «ce i-a venit», ascultînd doar de o pornire lăuntrică irațională, ucide.

Odată fapta săvîrșită, ea își ia dreptul ei, salba, și pleacă fără a se gîndi că, scotocînd prin ungherele casei, ar fi putut da peste bani, tezaurizați de bogătașii avari. Ea este o fire cinstită, mobilul crimei ei nu fusese jaful, ci redobîndirea bunului ei.

Aceasta este marea tragedie a cărții. Ea este însă tratată fugitiv pe ultimele pagini ale romanului. Un alt scriitor ar fi putut face din ea însăși un roman în serie. D-I Rebreanu s'a oprit însă din fugă, căci și în viața de toate zilele, dramele de acest fel trec neobservate.

Crima Solomiei are în opinia publică provincială alte ecouri mai pasionale. Rudele victimelor, de pildă, se adună în jurul celor două cadavre și se ceartă asupra moștenirii. Nu se sflesc chiar să salveze în buzunarele lor, dela sigiliul parchetului, lucrurile ce aparținuseră victimelor. Judecătorul de instrucție Dolga vede în această crimă, un prilej de a se lansa, de a construi un întreg eșafodaj de fapte, pentru ca abia la urmă să vadă că perspicacitatea sa copioasă îl dusesse pe o cale eronată și cu totul opusă. Alt cetățean se bucură de moartea celor doi avari, aprobînd gestul criminal.

Tot ce este mic și josnic în om se dezvoltă cu prilejul acestei crime. Orașul însuși își creiază o aureolă că în cuprinsul hotarelor lui s'a petrecut o așa de odioasă crimă.

Mahalagismelee ce se creiază în jurul crimei contrastează puternic cu gestul disperat al Solomiei. Deoparte avem mirșăvie, egoism, de alta abnegație, sacrificiu. Așa că, atunci cînd închizi cartea, compasiunea cititorului se îndreaptă spre criminală, considerînd parcă crima ca o întronare a dreptății, o sustragere din mecanica putregăită a societății, spre un ideal, spre un scop înalt, ale cărui mijloace sînt scuzabile, și nu ca un act delictuos și dezonorant. Justiția immanentă, absentă în societatea obișnuită, trăește cu forțe înzecite pînă la gestul Solomiei.

Și ideea aceasta îi se infixe cu atît mai puternic în minte, cu cît o urmărește pe criminală în celula ei, unde începe să se roage lui Dumnezeu, căci de o săptămîină nu s'a mai închinat, «de cînd n'a mai îndrăznit, ori poate nici nu i-a trecut prin minte de cît a fost de zbuclumată». Aci, în celulă, se dez-

până în mintea ei fel de fel de gânduri, conforme cu acel realism rural al d-lui Rebreanu; ajungând la concluzia inutilității ei, se sinucide cu un ac de păr, pe care și-l înfige în inimă. Cu o sirmă ucisese pentru Lixandru, cu o sirmă se sinucide și ea, căci acum viața ei după moartea lui Lixandru este un prisos oneros.

Judecată în cadrul literaturii d-lui Rebreanu, *Amindoi* n'are complexitatea și freschețea cascadică a lui *Ion* sau a *Răscoalei*. Romanul urbanistic cere o vioicune carageliană, un spirit caricatural, mai ales când ei ne înfățișează, ca în cazul de față, pasișa burgheziei provinciale. Spirit robust, cu viziune epopeică, cunoscător al sufletului țărănesc, d-l *Liviu Rebreanu* izbutește minunat în romanul rural.

Amindoi rămâne în activitatea d-lui *Liviu Rebreanu* o carte interesantă prin tematica ei, din toriditatea căreia se desprinde doar un singur tip: *Solomia*
G. D. Loghin.

C. Tăutu: *Impozitele directe în România.*

Problemele economice influențează peste tot pe cele politice. Există o interdependență între aceste două domenii însemnate din organizația civilizației. Cercetate mai în amănunt, vom vedea că, în domeniul economic, lucrează înfinit mai multe elemente, ce se străduiesc a aduce mai multă dreptate, mai multă înțelegere între oameni. Studiul economiei politice pasionează pe oamenii de știință, a preocupat în toate vremurile pe marii reformatori sociali și mai inspiră și azi pe toți cei ce i se devotează. Diferența între «politic» și «economic», este că cel dintâi are la bază... vorba și cel dealdoilea are la bază munca. Fără muncă nu se poate concepe nici o doctrină economică. Munca se îmbină cu corectitudinea, cu cinstea în relațiile dintre indivizi. Legile economice își merg drumul lor firesc și orice înfrângere a lor prin derogări, aduce numai ponoase. Din aceste înfringeri, cea mai de seamă este desigur autarhia. Se vor vedea cu timpul efectele acestei erezii economice...

Problemele economice stau în strânsă legătură cu filozofia dreptului. Nu există o doctrină economică, care să nu aibă corespondență cu ceace numim «Sfânta dreptate» și cu latura socială. Dacă ne afundăm în trecutul îndepărtat din vremurile străvechi, a legislației Biblice, vedem cum socialul a predominat și atunci, socialul ce se îmbină cu dreptul și, din aceste două elemente de samă, a răsărit studiul reformelor sociale, ale economiei politice. Sint legi și inspirații divine ce stau la baza acestor reforme. Firea omenească pornită spre acaparări de bunuri, spre forța de a înlătura alți semenii mai puțin dotați, este corectată prin aceste legi de fier, ce garantează familia, această celulă de seamă a națiunii, legi ce protejează munca și feresc societatea de abateri care ar putea fi fatale.

Munca, astfel proteguită, este mijlocul de schimb și de înțelegere între popoare. Din străvechi timpuri, schimbul de bunuri a fost mijlocul de înțelegere între oameni, peste orice considerent de origini și de hotare. A fost bineînțeles și cauza unor neînțelegeri, când politicul a intervenit.

Schimbul de bunuri între neamuri înfrățește și deci evită vărsările de sînge sau alte violențe. Ostașii muncii se numără cu milioanele. Incepînd din cele mai îndepărtate cîmpii ale enigmaticului Orient, pînă la muncitorii din Uzine și acei care scotocesc măruntaiele pămîntului, sau acei ce se avîntă pe talazurile mărilor, ca și acei de pe ogoarele din preajma noastră, toți formează societatea celor bravi, colectivitatea mare, ce se cere apărută prin legile drep-